

ΤΟ ΧΩΡΙΟΝ ΔΑΝ. 11,²⁰ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΝ ΤΟΥ ΘΕΟΔΟΤΙΩΝΟΣ

ΥΠΟ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Μ. ΒΕΛΛΑ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Ἐν τῶν τεταραγμένων χωρίων τῆς ὑπὸ τοῦ Ἰουδαίου προσηλύτου Θεοδοτίωνος κατὰ τὰ μέσα τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος φιλοτεχνηθείσης μεταφράσεως τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἧς ἐλάχιστα τμήματα διεσώθησαν, εἶναι καὶ τὸ Δαν. 11,²⁰, ὅπερ παρουσιάζει ἀρκετὰς δυσκολίας, ἡ ἐξέτασις τῶν ὁποίων οὐ μόνον τὴν γένεσιν τοῦ κειμένου θὰ διαλευκάνη ἀλλὰ καὶ τὴν δεξιότητα τοῦ μεταφραστοῦ θὰ δείξῃ.

Τὸ χωρίον πραγματεύεται περὶ τοῦ διαδόχου τοῦ βασιλέως τοῦ βορρᾶ, ἀφοῦ ἤδη ἐν τῷ προηγουμένῳ στχ. 19 ἐξηγγέλθη ὁ θάνατος τούτου, ἔχει δὲ κατὰ τὸ Ἑβραϊκὸν κείμενον καὶ τὴν μετάφρασιν τοῦ Θεοδοτίωνος ὡς ἑξῆς:

Ἑβραϊκὸν

11,²⁰ Καὶ θ' ἀναστῆ εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ (כנע, δηλ. τοῦ βασιλέως τοῦ βορρᾶ) εἰς, ὅστις θ' ἀποστείλῃ φορολόγον (שנגנ), ἵνα διέλθῃ τὸ λαμπρότατον (μέρος) τοῦ βασιλείου (= τὴν Ἱερουσαλήμ).

Θεοδοτίων

Καὶ ἀναστήσεται ἐκ τῆς ῥίξης αὐτοῦ φυτὸν τῆς βασιλείας ἐπὶ τὴν ἐτοιμασίαν αὐτοῦ παραβιάζων, πράσσων, δόξαν βασιλείας.

Αἱ γλωσσικαὶ ἀνωμαλίαι καὶ δυσχέρειαι περὶ τὴν κατανόησιν τοῦ κειμένου τῆς μεταφράσεως τοῦ Θεοδοτίωνος εἶναι προφανεῖς. Τὸ «ἐπὶ τὴν ἐτοιμασίαν αὐτοῦ» ἐν τῇ παρουσίᾳ συναφείᾳ εἶναι ἀκατανόητον, ὡς καὶ ἡ ἔκφρασις «πράσσων δόξαν βασιλείας». Ἡ σύνταξις ἀφ' ἑτέρου «φυτὸν—παραβιάζων, πράσσων» δεικνύει ἀμέσως ὅτι ὁ στχ. οὗτος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προῆλθεν ἕξ ἐνὸς μεταφραστοῦ¹. Ἐνταῦθα ἔχομεν ἀναμφιβόλως δύο συνενωθείσας μεταφράσεις τοῦ ἀντιστοιχοῦ Ἑβραϊκοῦ κειμένου, ὡς δεικνύουν εὐθὺς ἀμέσως αἱ λέξεις «ἐκ τῆς ῥίξης αὐτοῦ φυτὸν τῆς βασιλείας—ἐπὶ τὴν ἐτοιμασίαν αὐτοῦ παραβι-

1. Οἱ Ο' ἔχουν: «καὶ ἀναστήσεται ἐκ τῆς ῥίξης αὐτοῦ φυτὸν βασιλείας εἰς ἀνάστασιν». Καὶ ἡ Vulgata δὲν ἐνόησε καλῶς τὸ κείμενον μεταφράσασα: «Et stabit in loco ejus vilissimus et indignus decore regionis».

βάζων βασιλείας», αἵτινες ἀποδίδουν τὸ αὐτὸ Ἑβραϊκὸν κείμενον, διαφόρως ὑπὸ δύο μεταφραστῶν ἀγαγνωσθὲν καὶ ἀποδοθὲν.

Ἡ γένεσις τῶν δύο μεταφράσεων δύναται εὐκόλως παλαιολογικῶς νὰ ἐξηγηθῆ. Ἡ πρώτη τῶν δύο τούτων μεταφράσεων ἀνέγινωσε μετὰ τὸ ῥῆμα «καὶ ἀναστήσεται» ἀκριβῶς τὸ σημερινὸν Ἑβραϊκὸν κείμενον «ἐπὶ τὴν ἐτοιμασίαν αὐτοῦ παραβιβάζων, πράσων δόξαν βασιλείας» χωρὶς νὰ παραλίπη λέξιν τινά, μετὴν διαφορὰν μόνον ὅτι τὰς ἐννοίας τῶν Ἑβραϊκῶν λέξεων δὲν κατενόησεν ὀρθῶς διὸ καὶ ἀπέδωκεν αὐτὰς λίαν ἐσφαλμένως (ιδεὲ κατωτ.). Ἡ δευτέρα μετάφρασις «ἐκ τῆς ῥίζης αὐτοῦ φυτὸν βασιλείας» ἀνέγινωσε καὶ αὕτη μετὰ τὸ ῥῆμα «καὶ ἀναστήσεται» τὴν λέξιν כָּנַן (ἀ' μετάφρ.=ἐπὶ τὴν ἐτοιμασίαν), συνεσχέτισεν ὁμως αὐτὴν πρὸς ἄλλην ῥίζαν, ἀντὶ δὲ τῆς λέξεως מְבַרְכֵם (ἀ' μετάφρ.=παραβιβάζων) ἀνέγινωσε ἴσως שָׁמַם (=φυτὸν) καὶ ταύτην συνέδεσε μετὰ τῆς τελευταίας λέξεως τοῦ στχ. «βασιλείας». Αἱ δύο παρεμβλλόμεναι λέξεις שָׁמַם (ἀ' μετ.=πράσων καὶ בָּרַךְ (ἀ' μετ.=δόξα) παρελείφθησαν, πιθανῶς ὡς μὴ προσαρμοζόμεναι πρὸς τὴν μετάφρασιν «καὶ ἀναστήσεται ἐκ τῆς ῥίζης αὐτοῦ φυτὸν τῆς βασιλείας».

Ἡ οὕτω ὁμως συστάσα δευτέρα αὕτη μετάφρασις «ἐκ τῆς ῥίζης αὐτοῦ φυτὸν βασιλείας» ὑπάρχει καὶ ἐν τῷ κειμένῳ τῶν Ο' «καὶ ἀναστήσεται ἐκ τῆς ῥίζης αὐτοῦ φυτὸν βασιλείας εἰς ἀνάστασιν, ἀνὴρ τύπτων δόξαν βασιλέως.» Εἶναι προφανὲς ὅτι ἐκ τῶν δύο μεταφράσεων τοῦ προκειμένου ἡμῖν στίχου ἢ πρώτη εἶναι ἢ ἀργική, ἢ τοῦ Θεοδοτίωνος, μαρτυρουμένη ὡς τοιαύτη καὶ ὑπὸ δύο σημείων 1) ὅτι τὴν αὐτὴν λέξιν כָּנַן ἀποδίδει ὁ Θεοδοτίων καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ μάλιστα ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ (στχ. 7 καὶ 21) διὰ τοῦ «ἐτοιμασία» καὶ 2) οὐδαμοῦ οἱ Ο' τὸ ῥῆμα שָׁמַם ἀποδίδουν διὰ τοῦ «πράσων», ὡς ἐνταῦθα ὁ Θεοδοτίων μετέφρασεν. Εἶναι πολὺ πιθανὸν ἢ δευτέρα μετάφρασις νὰ προῆλθεν ἐκ τῶν Ο'. Εἰς τὸ κείμενον δὲ εἰσπηδήσασα ἐτέθη πρὸ τῆς τοῦ Θεοδοτίωνος, οὕτω δὲ παρουσιάζεται ἐν τῷ σημερινῷ κειμένῳ τὸ οὐδέτερον «φυτὸν» συντεταγμένον μετὰ μετοχῶν ἀρσενικοῦ γένους «παραβιβάζων, πράσων.»

Τὶ τὸ προκαλέσαν ἐνταῦθα τὴν παράθεσιν τῆς ἐκ τῶν Ο' ληφθείσης μεταφράσεως δὲν εἶναι δύσκολον νὰ καθορισθῆ. Ἀναγνώστης ἔχων πρὸ αὐτοῦ ἀμφοτέρας τὰς μεταφράσεις, τῶν Ο' καὶ τοῦ Θεοδοτίωνος, ἐνόμισεν ὅτι ἔπρεπε νὰ διορθώσῃ ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ τὴν μετάφρασιν τοῦ Θεοδοτίωνος διὰ τῆς τῶν Ο', ὀρθοῦν πρὸς τοῦτο ἴσως καὶ ἐκ τοῦ στ. 7 τοῦ αὐτοῦ κεφ. «καὶ ἀναστήσεται φυτὸν ἐκ τῆς ῥίζης αὐτοῦ» (Ο').

Καὶ αὕτη μὲν ἢ γένεσις τῶν δύο μεταφράσεων. Ὁ τρόπος ὁμως τῆς μεταφράσεως τῶν λέξεων εἶναι ἀξιοσπουδαίος. Ἡ λέξις כָּנַן, παραγομένη

ἐκ τοῦ ῥήμ. **וַיִּבְרַח**, παραλλήλου πρὸς τὴν **וַיִּבְרַח** (=θέτω, τοποθετῶ, σταθεροποιῶ) δηλοῖ τὴν «θέσιν»¹. Ἡ πρώτη μετάφρασις, ἡ τοῦ Θεοδοτίωνος, συνησκέτισε τὴν λέξιν πρὸς τὴν αὐτὴν μὲν ῥίζαν ἀλλὰ πρὸς μίαν ἄλλην ἔννοιαν τοῦ ῥήματος, ἣτις ἀπαντᾷ ἐν ταῖς παθητικαῖς διαθέσεσι τοῦ ῥήματος, πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ «παρασκευάζειν, ἐτοιμάζειν, ἐτοιμάζεσθαι»² καὶ οὕτω μετέφρασε τὴν λέξιν **וַיִּבְרַח** «ἐτοιμασία», ὑφ' ἣν ἔννοιαν οὐδέποτε ἡ λέξις αὕτη ἐμφανίζεται. Οὕτω παρουσιάζεται ἡ δυσνόητος ἔκφρασις «καὶ ἀναστήσεται ἐπὶ τὴν ἐτοιμασίαν αὐτοῦ». Ἐνταῦθα παρατηροῦμεν ὅτι ὁ μεταφραστὴς δὲν κατέχει καλῶς τὴν ἔννοιαν τῆς Ἑβραϊκῆς λέξεως, συσχετίζων αὐτὴν πρὸς ἐσφαλμένην ἔννοιαν καὶ μεταφράζων πιστῶς τὸ οὕτω ὑφ' αὐτοῦ κατανοηθὲν κείμενον, ἀδιαφορῶν ἂν οὕτως ἡ ἔννοια τοῦ κειμένου δὲν εὐοδοῦται.

Καὶ οἱ Ο' ἀπέδωκαν κακῶς τὴν λέξιν **וַיִּבְרַח** διὰ τοῦ «ῥίζα». Ἄλλ' εἰς τοῦτο ἀσφαλῶς ἤχθησαν ὑπὸ τῆς λέξεως «φυτόν». Ἄπαξ ἀνέγνωσαν τὴν λέξιν ταύτην, φυσικὸν ἦτο ἐν τῇ λέξει **וַיִּבְרַח** (=θέσις) ν' ἀναζητήσουν τὸ σταθερὸν μέρος τοῦ φυτοῦ, τὴν ῥίζαν.

Ἐσφαλμένη ἐπίσης εἶναι καὶ ἡ ἀπόδοσις τῆς λέξεως **וַיִּבְרַח** διὰ τοῦ «πράσσω» ὑπὸ τοῦ Θεοδοτίωνος. Τὸ ῥήμα **וַיִּבְרַח** σημαίνει «πιέζω τινὰ πρὸς εἰσπραξιν τῶν φόρων»³ καὶ ἡ μετοχὴ **וַיִּבְרַח** δηλοῖ τὸν πιέζοντα (Vulg. vilissimus), τὸν εἰσπράκτορα τῶν φόρων, τὸν φορολόγον. Οὐδέποτε τὸ ῥήμα σημαίνει «πράττω» καὶ οὐδαμοῦ οἱ Ο' μετέφρασαν οὕτω⁴. Ἐπίσης ὁ μεταφραστὴς δὲν κατενόησε ὅτι ἡ μετοχὴ **וַיִּבְרַח** (=πιέζων = φορολόγος) χρησιμεύει ὡς ἀντικείμενον τῆς προηγουμένης μετοχῆς (=ἀποστέλλων), ἣν διὰ τοῦ «παραβιβάζων» ἀπέδωκεν. Οὕτω συνέστη ἡ ἀκατανόητος φράσις «πράσσω δόξαν βασιλείας». Καὶ ἐνταῦθα λοιπὸν ὁ μεταφραστὴς φωρεῖται ὡς μὴ κατέχων τὰς ἐννοίας τῶν Ἑβραϊκῶν λέξεων καὶ ὡς μεταφράζων κατὰ σειρὰν τὸ κείμενον, χωρὶς νὰ προσέχη εἰς τὰς ἐκφράσεις τῆς μεταφράσεώς του, αἵτινες οὕτω παρουσιάζονται τεταραγμένοι καὶ ἀκατανόητοι.

Τὸ αὐτὸ παραιρητέον καὶ ὡς πρὸς τὴν μετοχὴν **וַיִּבְרַח** (=ἀποστέλλων), ἣν ἐσφαλμένως ὁ Θεοδοτίων ἀποδίδει διὰ τοῦ «παραβιβάζων». Καὶ οἱ Ο' τὴν μετοχὴν ταύτην ἀποδίδουν εἰς δύο χωρία⁵ διὰ τοῦ «παραβιβάζω»

1. Πρβλ. Γεν. 40,18. 41,18 κλπ.

2. Πρβλ. Ἐξ. 19,11,15. Ἰησ. Ν. 8,4. Α' Παρλ. 15,1. Β' Παρλ. 31,11.

3. Πρβλ. Δευτ. 15,2,9. Β' Βασ. 23,35.

4. Ἐνταῦθα οἱ Ο' ἀποδίδουσι τὸ ῥήμα διὰ τῶ «τύπτω» ἀλλαχοῦ δὲ διὰ τοῦ «ἀπαιτῶ» (Δευτ. 15,2,9), «ἐξελαύνω» (Ζαχ. 9,3), τὴν δὲ μετοχὴν διὰ τοῦ «ἐπιστάτης» (Ἐξ. 5,14), «ἐργοδιώκτης» (Ἐξ. 3,7. 5,8,10-18), «πράκτορ» (Ἰησ. 3,12), «φορολόγος» (Ἰωβ 3,18. 33,7).

5. Β' Σαμ. 12,18. 21,10.

ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «συγχωρεῖν, ἀφιέναι ἁμαρτίας». Ἐνταῦθα ὁμοίως δὲν δύναται ἡ λέξις νὰ ἔχῃ τὴν ἐννοίαν ταύτην.

Ἐκάστη λοιπὸν λέξις τῆς πρώτης μεταφράσεως μαρτυρεῖ μεταφραστὴν, μὴ κατέχοντα καλῶς τὴν Ἑβραϊκὴν καὶ προδίδει τὸν προσήλυτον Ἰουδαῖον Θεοδοτίωνα.